

FIETSROUTES

**MACHT
&
PRACHT**

HAAGLANDEN

FIETSRoutes 'Macht & Pracht' HAAGLANDEN

Met trots presenteren wij u het fietsroutenboekje 'Macht en Pracht' in het kader van Open Monumentendag 2013. Het is gebruikelijk dat met Open Monumentendag in elke gemeente een programma wordt georganiseerd rondom opengestelde of bijzondere monumenten. Dit gebeurt elk jaar aan de hand van een landelijk thema. Dit jaar is het thema 'Macht en Pracht'.

De gemeenten Delft, Den Haag, Leidschendam-Voorburg, Midden-Delfland, Rijswijk en Westland hebben een viertal fietsroutes gemaakt waarbij bezoekers langs tal van monumenten worden gevoerd. Hiermee willen we het bijzondere erfgoed in stad en land onder de aandacht brengen en mensen motiveren om ook buiten hun eigen woonplaats monumenten te bezoeken. In dit boekje zijn 4 routes opgenomen die passen binnen het thema 'Macht en Pracht':

1 DE ORANJE ROUTE

De Oranjeroute volgt in grote lijnen de koninklijke route van Den Haag, via Rijswijk naar Delft die leidt van Den Haag naar de Nieuwe Kerk te Delft. De koninklijke route wordt gebruikt tijdens de begrafenissen van leden van de koninklijke familie. Onze Oranjeroute leidt u langs verschillende locaties die met de Oranjes te maken hebben en langs schitterende monumenten waarvan een aantal is opgesteld op Open Monumentendag. De route start op het Plein in Den Haag bij het standbeeld van Willem van Oranje en loopt vervolgens langs Rijswijk en eindigt op de Markt in Delft bij de Nieuwe Kerk.

2 DE LANDGOEDEREN-ROUTE

Vanaf de 17de eeuw werd in navolging van de hofcultuur rondom de Oranjes, buitenplaatsen en landgoederen gesticht. Deze werden veelal op de hoger gelegen strandwallen aangelegd en gebouwd. Ze boden welgestelden de kans om te vluchten uit de overvolle en vieze stad in de zomer. Met de bouw van monumentale landhuizen en aangelegde tuinen kon de eigenaar zijn macht en pracht tentoonstellen. Veel van deze buitenplaatsen bestaan nog en dragen bij aan de groene omgeving in een stedelijke omgeving. Deze route leidt u langs een aantal van deze buitenplaatsen. Ze begint in Rijswijk en leidt via Leidschendam-Voorburg naar Den Haag.

3 DE TUINDERS-ROUTE

Met de komst van buitenplaatsen en een groeiende aandacht voor exotische planten en bloemen kwam vanaf de 17de eeuw de tuinderscultuur op gang. Sommige tuinders ontwikkelden zich vrij snel van eenvoudige landbewerker tot welgestelde landeigenaren. Door de ontwikkeling van de tuinbouw is het aangezicht van het Westland in de 19de en 20ste eeuw ingrijpend veranderd. Toch zijn sommige historische gebouwen en landschapselementen bewaard gebleven. De tuindersroute leidt u door de gemeente Westland en Midden-Delfland langs verschillende van deze monumenten die de rijke tuinderscultuur laten zien.

4 DE BOERDERIJEN-ROUTE

Het agrarisch veenweidegebied van Midden-Delfland is de laatste vierhonderd jaar relatief weinig veranderd. U vindt hier daarom nog veel monumentale boerderijen en historische landschapselementen. Deze route leidt u langs diverse boerderijen en cultuur-historische elementen in het buitengebied van Maasland. Van oudsher heeft het dorp Maasland een sterke band met Maasland. De sluis werd in de Middeleeuwen Maaslandsluis genoemd. Daarom bestaat de uit drie lussen. Deze lopen door respectievelijk door de Aalkeetpolder / Broekpolder, het historisch centrum van Maasland / de Dijkpolder en het historisch centrum van Maasland.

Uiteraard staat het u vrij om de routes te fietsen zoals u zelf wilt, misschien kunt u verschillende routes combineren.

Wij wensen u een hele plezierige Open Monumentendag en veel fietsplezier.

ORANJE-ROUTE

Met trots presenteren wij u het fietsroutenboekje 'Macht en Pracht' in het kader van Open Monumentendag 2013. Het is gebruikelijk dat met Open Monumentendag in elke gemeente een programma wordt georganiseerd rondom opgestelde of bijzondere monumenten. Dit gebeurt elk jaar aan de hand van een landelijk thema. Dit jaar is het thema 'Macht en Pracht'.

De gemeenten Delft, Den Haag, Leidschendam-Voorburg, Midden-Delfland, Rijswijk en Westland hebben een vialt fietsroutes gemaakt waarbij bezoekers langs tal van monumenten worden gevoerd. Hiermee willen we het bijzondere erfgoed in stad en land onder de aandacht brengen en mensen motiveren om ook buiten hun eigen woonplaats monumenten te bezoeken.

In dit boekje zijn 4 routes opgenomen die passen binnen het thema 'Macht en Pracht':

ORANJE IN DEN HAAG

1 STANDBEELD WILLEM I

Plein

In 1848 werd dit standbeeld van Willem van Oranje (1533-1584) onthuld. In zijn linkerhand houdt de prins een document met de namen van de steden erop die in opstand kwamen tegen de Spanjaarden. Rechts naast hem staat de hond die een van de moordaanslagen op zijn baas zou hebben weten te verhinderen. Willem van Oranje voerde de lijfspreuk 'Saevis tranquillius in undis' ('Rustig te midden van de woelige baren'). Op de sokkel bevindt zich daarom een ornament met een ijsvogeltje, dat volgens de overlevering zijn nest zou hebben in een korfje dat dreef op de golven van de zee en zelfs de hevigste stormen kon weerstaan.

2 KONINKLIJKE SCHOUWBURG

Korte Voorhout 3

Willem II nam in 1841 het nooit afgebouwde paleis van zijn oudtante Carolina over. Hij vestigde hier de Koninklijke Schouwburg en zorgde ervoor dat er veel Nederlands toneel en Franse opera's werden opgevoerd. Een hofstad zonder een eigen schouwburg was immers onbestaanbaar. Willem II wilde van Den Haag een soort klein Sint-Petersburg maken, met grote gebouwen, pleinen en winterpaleizen. Als hij langer had geleefd, hij is maar negen jaar koning geweest, dan had hij ongetwijfeld Den Haag nog meer verfraaid en vormgegeven als een vorstelijke stad.

3 PALEIS LANGE VOORHOUT (MUSEUM ESSCHER IN HET PALEIS)

Lange Voorhout 74

Koning Willem II kocht ooit een paleisje op de Lange Voorhout, voor zijn zoon Hendrik de Zeevaarder. Het paleis staat aan de kop van het Lange Voorhout, de mooie laan met bomen die is aangelegd door Karel V. Na de dood van Hendrik viel het stadspaleisje toe aan zijn zuster Sophie van Saxe-Weimar. Op haar beurt verkocht zij het door aan haar schoonzuster Emma. Na de troonsbestijging van Wilhelmina in 1898 verliet Emma het hof van haar dochter en ging in dit paleisje aan de Lange Voorhout wonen.

4 HUIS HUGUETAN (HOGE RAAD DER NEDERLANDEN)

Lange Voorhout 34

Het pand is oorspronkelijk gebouwd in 1734 als stadspaleis voor de zeer gefortuneerde Adrienne-Marguerite Huguetan naar ontwerp van Daniël Marot in Lodewijk XIV-stijl. Koning Willem I heeft tijdelijk in dit huis gewoond na zijn aankomst in Nederland in 1813, in afwachting van de renovatie van Paleis Noordeinde. Hij verhuisde in 1815, maar de kroonprins, de latere Koning Willem II woonde hier nog twee jaar met zijn Russische vrouw Anna Paulowna. Hierna verhuisden zij naar Paleis Kneuterdijk. Van 1819 tot 1982 was hier de Koninklijke Bibliotheek gevestigd. Daarna werd het gebouw grondig gerenoveerd en werd de nieuwbouw aan het huis gerealiseerd. Sinds 1988 is de Hoge Raad der Nederlanden in het Huis Huguetan gevestigd.

5 HET PAGESHUIS

Lange Voorhout 6

Het Pageshuis, één van de weinige huizen in Den Haag met een trapgevel, is in 1610 gebouwd. Toen in 1747 de stadhouderlijke pages hun intrede deden woonden zij in dit huis en kregen er hun opleiding.

In 1851 besloot koning Willem III geen nieuwe pages meer aan te nemen. In 1876 stelde de koning het Pageshuis ter beschikking als het hoofdkwartier van het Nederlandse Rode Kruis. Toen Prins Hendrik in 1908 voorzitter werd gaf hij al gauw te kennen dat het oude pand opgeknapt moest worden. In 1912 onderging het een restauratie waarbij onder meer een vergaderzaal in historiserende stijl werd ingebracht. De glas-in-loodramen bevatten de kwartierwapens van de overgrootouders van Koningin Wilhelmina.

6 KLOOSTERKERK

Lange Voorhout 2

De Kloosterkerk heeft een speciale band met de Oranjes. In deze laatgotische kerk nam in 1617 prins Maurits duidelijk stelling in het conflict tussen remonstranten en contra-remonstranten. Maurits koos voor de contraremonstranten, de precieze Gereformeerden. Tegenwoordig is het een gewone protestantse kerk, waar de zonen van Beatrix en Claus belijden deden en prinses Beatrix vaak kerkte. Tot in de jaren vijftig stond er een hofbank.

7 MONUMENT 1813

Plein 1813

In het midden van het Willemspark, op het Plein 1813, staat het monument 1813. Het is een monument zoals 19de-eeuwse monumenten horen te zijn: trotse, heldhaftige mannen aan de zijanten en op de top een triomfantelijke vrouw in een ruim gewaad die de Hollandse maagd voorstelt. De trotse mannen op het monument zijn Willem I die de eed op de grondwet aflegt, en de drie heren die hem naar Nederland hadden gehaald: Van Hogendorp, Van der Duyn van Maasdamp en Van Limburg Stirum. De mannen die hem namens het Nederlandse volk tot soeverein vorst benoemden. De koningstitel was in 1813, na het koningschap van Lodewijk Napoleon, nog wat besmet. In 1815 werd Willem I wél koning.

8 KONINKLIJKE STALLEN

Hoge Wal 17

Willem III liet in 1876 deze stallen bouwen. In dit complex van prachtige gebouwen om de hoek van Paleis Noordeinde staan nu de mooiste rijtuigen: de Gouden Koets, de glazen staatsiekaros en de glazen Berliner die prinses Margriet bij haar huwelijk gebruikte. Tot in de jaren zestig werd er op Prinsjesdag, na het lezen van de Troonrede, een rijtoer door Den Haag gemaakt in open rijtuigen waarin de prinsessen, in hun mooiste jurken, naar de menigte wuifden.

In de stallen staan de paarden van de Koninklijke familie. Ook het opgezette paard van (de latere) Koning Willem II, Wexy, staat hier, het paard sneuvelde in de slag bij Waterloo.

9 KONINKLIJK HUISARCHIEF

Zichtbaar vanaf de Prinsessewal (Paleistuin)

Bij het paleis Noordeinde staat het Koninklijk Huisarchief dat koningin Emma heeft laten bouwen in neorenaissancestijl. Het is het enige gebouw dat zij tijdens haar regentschap liet bouwen. Zij deed dit om de positie van de Oranjes in Nederland te legitimeren en hun geschiedenis te bewaren.

In het archief wordt alles bewaard wat met de Oranjes verband houdt, van het psalmboek van Gaspard de Coligny of het stukje bot dat kroonprins Willem II verloor bij de slag bij Waterloo tot briefwisselingen. Het Koninklijk Huisarchief is voor wetenschappelijk onderzoek toegankelijk, maar de koning moet uitdrukkelijk toestemming daarvoor geven.

10 PALEISTUIN

Toegang aan de Prinsessewal

Frederik Hendrik gaf omstreeks 1590 opdracht deze tuin aan te leggen ter ere van zijn moeder prinses Louise de Coligny. Oorspronkelijk werd deze tuin dan ook de Prinsessestuint genoemd. Wat vroeger een sierlijke tuin was, is tegenwoordig een openbaar parkje met hele oude bomen.

In 1785 vertrok vanuit de Paleistuin de eerste luchtballon. Het was voor het eerst in Nederland dat zo'n ballon opsteeg. In de tuin staat een monument dat herinnert aan deze gebeurtenis. De Paleistuin is (tussen zonsopkomst en zonsondergang) toegankelijk voor het publiek. Vanuit de Paleistuin zijn de achtergevel van Paleis Noordeinde en de gevel van het Koninklijk Huisarchief goed zichtbaar.

11 VOORMALIG WOONHUIS VAN KONING WILLEM-ALEXANDER

Noordeinde 66

Links naast het Paleis Noordeinde staat het voormalige woonhuis van (toen nog) kroonprins Willem-Alexander dat hij van zijn grootmoeder prinses Juliana kocht. Toen hij naar De Horsten in Wassenaar verhuisde, heeft hij het huis aan de staat verkocht. In de stoepalen zijn de initialen van Willem-Alexander graveerd.

12 PALEIS NOORDEINDE

Noordeinde 68

Het paleis Noordeinde was ooit van Louise de Coligny, de laatste vrouw van Willem van Oranje. Koning Willem I liet het bij zijn terugkeer in 1813 helemaal verbouwen: er kwamen twee grote zijvleugels aan het paleis en de Prinsessestuint werd opgeknapt. In het paleis werden Wilhelmina en Juliana geboren. Juliana haar schoolklas was in het paleis gevestigd en zij hield er haar huwelijksfeest. Wilhelmina woonde op het bordes aan de achterkant van het gebouw aubades bij die daar ter ere van haar werden gehouden. Maar toen Juliana bij haar inhuldiging in 1948 Soestdijk als woonpaleis verkoos, verloor het Noordeinde zowel zijn residentiële als zijn woonfunctie. Vanaf 1980 werd het na een verbouwing het werkpaleis van Koningin Beatrix.

13 RUITERSTANDBEELD PRINS WILLEM I

Noordeinde tegenover het paleis

Dit ruitersstandbeeld van prins Willem I (Willem van Oranje, 1533-1584) in wapenuitrusting is in brons uitgevoerd naar ontwerp van Alfred Emilien. De onthulling van het beeld vond plaats in 1845.

Het beeld ondervond veel kritiek. Het ruitersstandbeeld is een vorm van een heersersportret dat nadrukkelijk de verheven positie van de heerser, letterlijk en figuurlijk boven het volk troneert, symboliseert. De teugels houdt hij stevig in handen. Dit type beeld kent een lange traditie vanaf de klassieke oudheid waar Romeinse heersers zich bij voorkeur te paard lieten vereeuwiggen. Een dergelijke persoonsverheerlijking past echter minder goed in de Nederlandse traditie. In de 20ste eeuw is het ruitersstandbeeld 180 graden gedraaid, zodat Willem naar het paleis Noordeinde gekeerd staat.

14 STANDBEELD WILHELMINA

Noordeinde/Paleisstraat

Voor de Gotische Zaal staat het Wilhelminamonument voor Koningin Wilhelmina.

Het monument bestaat uit twee delen, de bronzen Wilhelmina is ontworpen door beeldhouwster Charlotte van Palandt. Het voetstuk en de achtergrond in graniet zijn ontworpen door prof. S.J. van Embden. Het ontbreken van details en de forsheid symboliseren de sterke persoonlijkheid en onverzettelijkheid van Wilhelmina. Op de hoge achterwand is haar beroemde uitspraak 'Eenzaam maar niet alleen' gebeiteld.

15 GOTISCHE ZAAI

Noordeinde/Paleisstraat

De Gotische Zaal is het enige deel dat is overgebleven van de uitbreiding die koning Willem II tussen 1840 en 1848 liet bouwen achter paleis Kneuterdijk. De rest van de uitbreiding werd in 1882 afgebroken wegens lekkages en instortingsgevaar. Willem II had in Engeland gezien hoe de prachtige neogotische gebouwen werden neergezet. Dat wilde hij ook in Den Haag en hij liet aan het Noordeinde een neo-gotische galerij bouwen. Hij was zelf de architect en legger van de eerste steen. Het gebouw werd gebruikt om schilderijen in op te hangen die in 1830 in Brussel waren achtergebleven (onafhankelijkheid België), maar in 1839 aan de Oranjes werden teruggegeven.

16 PALEIS KNEUTERDIJK (PALEIS VAN WASSENAER OBDAM)

Kneuterdijk 20

Dit is het paleis van koning Willem II en Anna Paulowna. Zijn vader koning Willem I kocht dit 18de-eeuwse paleis van de familie Van Wassenaer Obdam. Het werd in 1816 verbouwd tot een groots en prachtig paleis, waar rijke, grandioze partijen werden gehouden. Er zijn schitterende spiegelwanden, beschilderde plafonds, een bijzonder trappenhuis - die Anna Paulowna zelf nauwelijks gebruikte, ze liet zich als dochter en zuster van een Russische tsaar, meestal in een draagstoel vervoeren, een Russisch-orthodoxe kapel en een mooie balzaal.

Later heeft prinses Juliana hier gewoond, maar zij ging in de crisistijd in de jaren dertig weer bij haar moeder Wilhelmina wonen. Op dit ogenblik is de Raad van State hier gehuisvest. Een Russische tsaar, meestal in een draagstoel vervoeren.

Op dit ogenblik is de Raad van State hier gehuisvest.

17 JOHAN DE WITTHUIS

Kneuterdijk 6

Toen de Prins van Oranje op 30 november 1813 op Scheveningen was geland werd hij naar dit in 1652 gebouwde huis gebracht. Vanaf het bordes nam hij nog diezelfde dag de hulde van de Haagse bevolking in ontvangst. De prins heeft enige tijd in het huis gelogeed. Nadat Willem I op 2 december 1813 tot soeverein vorst was uitgeroepen in Amsterdam heeft hij op 3 december van het balkon van het Johan de Witthuis de Hagenaars als koning begroet.

18 GALERIJ PRINS WILLEM V

Buitenhof 35

Deze schilderijgalerij is gebouwd in opdracht van stadhouder prins Willem V. Het pand is in 1773 ontstaan uit de samenvoeging van twee oudere huisjes. In deze galerij bracht Willem V de belangrijkste schilderijen van zijn eigen collectie onder. Ten tijde van de Bataafse Republiek zijn veel schilderijen afgevoerd naar Parijs. In 1815 kwamen de meeste schilderijen terug. Het gebouw is in de tussentijd in gebruik geweest als schermeschool. In 1816 schonk koning Willem I veel werken aan de Nederlandse staat. In 1822 verhuisde een groot aantal schilderijen naar het Mauritshuis, toen Koninklijk Kabinet geheten. In 1977 is de galerij als museum heropend. Een uit verschillende musea bijeengebrachte verzameling schilderijen is naar de mode en de smaak van die tijd opgehangen, de zogenaamde Sint Petersburgse opstelling die gebruikelijk was in de 18de eeuw; bijna iedere vierkante meter is benut.

19 RUITERSTANDBEELD WILLEM II

Buitenhof

Bij de ingang van het Binnenhof aan de kant van de Hofvijver staat een bronzen ruitersstandbeeld op een bronzen voetstuk van Willem II (1772-1849). Het beeld is van beeldhouwer Antonin Mercié. Het is een replica van een beeld dat in Luxemburg op het Place Guillaume II staat dat in 1884 werd onthuld als dank voor alles wat Willem II voor het land Luxemburg had gedaan. De replica is in 1924 geplaatst.

20 RIDDERZAAI

Binnenhof 14

De oudste delen van de Ridderzaal dateren uit het midden van de 13de eeuw. In haar grandeur was de zaal duidelijk het symbool van de vorstelijke macht. De Ridderzaal kreeg in 1904 haar definitieve bestemming als troonzaal. Op de derde dinsdag van september leest de koning hier de troonrede voor. Wie nu de Ridderzaal binnenkomt, ziet een indrukwekkende houten kap en een enorme schouw. Het tovert een romantisch beeld voor ogen van stoere ridders die zich aan lange tafels tegoed doen aan een rijke dis, terwijl een haardvuur hoog opvlamt en schaduwen werpt op de houten balken van de kap. Schijn bedrijf: het uiterlijk van de zaal is het resultaat van een verbouwing uit 1901.

ORANJE IN RIJSWIJK

21 KONINKLIJKE STALLEN

Tollensstraat 8a en 10

De oostelijke zijde van de Tollensstraat behoort tot een van de oudste gedeelten van Rijswijk. In 1625 werd op initiatief van Prins Maurits op het gebied Tollensstraat/Schoolstraat/Herenstraat een stallencomplex gebouwd. Het stallencomplex bestond uit diverse gebouwen: aan de Herenstraat bevond zich de hoofdingang van het complex in een langwerpig gebouw met woonruimten, keukens, hoefmederij, tuighuis etc. Op de hoek van de Herenstraat en de Tollensstraat stond een stalgebouw. Verder stonden op het muurde terrein een flink aantal kleine en grote paardenstallen. Op de hoek Tollensstraat/Schoolstraat was de zogenaamde 'Pikeerschuur'. Het stallencomplex is niet lang in gebruik geweest. In ieder geval wordt het in 1651 volledig verkocht door Johan Sherwouters 'tresorier van haere hoocheyt' aan Josph Dinant, beheerder en rentmeester van het Huis ter Nieuburch.

22 WELGELEGEN

Julialaantje 2, 2a, 4 n

De buitenplaats Welgelegen stamt uit de 18de eeuw, maar bevat mogelijk oudere bouwdelen. Het buiten is in de 19de eeuw in eigendom geweest van koning Willem III. Links van de buitenplaats is ook een gastverblijf genaamd Villa Elise in eclectische stijl uit 1870. Deze werd gebouwd als vervanging van een boerderij. Delen hiervan zijn nog terug te vinden in het huidige complex. Aan de noordgevel is een Engelse kas gebouwd uit 1830 die in 1998 is gerenoveerd. Hierachter is een koetshuis, paardenstal en dienstwoning gelegen, die zijn echter omgebouwd tot woning.

23 TER NIEUBURCH

Van Vredenburgweg 79

Het huidige Rijswijkse Bos is een restant van de tuin van het Huis Ter Nieuburch. De buitenplaats en tuin werd tussen 1633 en 1635 aangelegd door Frederik Hendrik. In 1697 werd hier de Vrede van Rijswijk getekend, waarmee een einde kwam aan de Negenjarige oorlog. Het huis werd in 1791 afgebroken. In 1792 werd de Naald opgericht door Willem V ter nagedachtenis aan de Vrede van Rijswijk. In 2009 werd het Rijswijkse Bos gerestaureerd, waarbij de funderingen van het huis zijn blootgelegd. De contouren van het paleis zijn in het park gevisualiseerd. Op de locatie van de hoekpaviljoens zijn stenen platen te zien met daarop afbeeldingen van het Huis ter Nieuburch en de Vrede van Rijswijk.

ORANJE IN DELFT

24 HOOFDGEBOUW VROEGERE GIST- EN SPIRITUSFABRIEK

Wateringseweg 7

Aan de overzijde van het water ligt schuin links het voormalige hoofdgebouw van de Koninklijke Nederlandse Gist- en Spiritusfabriek (nu DSM), een opvallend gebouw met een door twee veelhoekige torentjes gelede voorgevel. De fabriek werd in 1867 opgericht door J.C. van Marken. Eén van zijn laatste beslissingen was dit kantoor te bouwen. Het hoofdgebouw werd in 1905 gerealiseerd volgens ontwerp van B. Schelling en K. Muller. Het fraaie interieur heeft een gebouwhoge centrale hal met daar omheen aan galerijen gelegen kantoorroimten. De hal, overdekt met een glazen kap is rijk vormgegeven: mozaïekvloer, glas-in-loodramen, en bouwkeraamiek van De Porceleyne Fles.

25 WILHELMINAMONUMENT

Plantsoen Nieuwe Plantage

Aan het begin van de groene Nieuwe Plantage staat het in 1938 opgerichte monument ter herdenking van het 40-jarig regeringsjubileum van Koningin Wilhelmina. Het geheel in baksteen opgetrokken monument is ontworpen door de beeldhouwer H.J. Etienne. De gedenkzuil in het midden is bekroond door een kalkstenen buste van Wilhelmina; aan de achterzijde is een tekstplaque aangebracht. De zuil is geflankeerd door twee cirkelvormig gekromde bloembakken, die als het ware een deel van de ovale vijver voor het monument omarmen.

26 LUTHERSE KERK

Noordeinde 4

Deze kerk was van oorsprong een kapel van het al rond 1400 gestichte St. Jorisgasthuis, gebouwd in de tweede helft van de 15de eeuw. Na de hervorming in Delft 1572 is de kerk buiten gebruik gesteld, in 1647 is het zelfs deels verbouwd tot 'dolphuis'. In 1764 werd de kerk door de stad geschonken aan de Lutherse gemeente en weer verbouwd tot kerk. Daarbij is de voorgevel nieuw opgetrokken (bekleed) volgens ontwerp van de stadsarchitect Nicolaas Terburgh. Het oorspronkelijke laatgotische torentje bleef ongewijzigd.

27 NUSANTARA

St. Agathaplein 4

Dit lange gebouw, waarin tot voor kort Museum Nusantara was gehuisvest, is de zuidelijke vleugel van het St-Agathaklooster. Op een 17de-eeuwse kaart wordt dit bouwdeel 'Hof van de Princes van Portugal' genoemd. Hier woonde namelijk Emilia, een dochter van Willem van Oranje, die gehuwd was met prins Emmanuel van Portugal. Door de 19de-eeuwse bepleistering en dito vensters ziet deze oorspronkelijke kloostervleugel er jonger uit dan ze in werkelijkheid is.

28 WAALSE KERK

Oude Delft 179

Deze kerk was tot 1572 de kapel van het St-Agathaklooster. Hier nam Willem van Oranje gedurende zijn verblijf in het Prinsenhof deel aan de kerkdiensten. Sinds 1585 is deze kerk in gebruik bij de Franstalige Waalse gemeente ('Eglise Wallone'). Bijzonder in het interieur is een deel van de 'nongallery', een tussenvloer vanwaar de zusters van dit vrouwenklooster ongezien voor derden de mis konden bijwonen. Hier overheen is later engelenbalkon geconstrueerd.

29 HET PRINSENHOF

Sint Agathaplein 1

Dit grote complex was oorspronkelijk het St-Agathaklooster, een vrouwenklooster gesticht in 1380. De kloostergebouwen dateren uit de 14de en 15de eeuw. De typische uitleg met onder andere kapel, refter en dormitorium om binnenplaatsen en een kloostertuin is goed herkenbaar. Het Agathaklooster is het grootste middeleeuwse stadsklooster in de noordelijke Nederlanden. Tussen 1572 en 1584 was het inmiddels opgeheven klooster de verblijfplaats van Willem van Oranje en zijn hofhouding. Vandaar de naam Prinsenhof. De 'Vader des vaderlands' werd hier in 1584 door Balthasar Gerards vermoord. De zogenaamde 'moordtrap' waar dit gebeurde blijkt overigens na recent onderzoek vroeg 19de-eeuws, aangebracht bij een verbouw tot kazerne. In latere eeuwen huisvestten delen van het complex onder andere een lakenhal en een Latijnse School. Na 1815 werd het complete Prinsenhof in gebruik genomen als kazerne. Restauratie van het totale complex tussen 1930 en 1950, sindsdien Gemeentemuseum Prinsenhof.

30 OUDE KERK

Heilige Geestkerkhof 25

Oude- of St. Hippolytuskerk, eerste parochiekerk van Delft. Rond 1200 werd hier een houten kerk gebouwd, voorganger van de huidige kerk. Deze is in een groot aantal fasen tot stand gekomen vanaf circa 1250 tot 1511; de jongste delen zijn het door Andries (of Anthonis?) Keldermans ontworpen noordertransept en zijkoor. De toren is tussen 1325 en 1350 gebouwd, ze heeft een bijzondere, gemetselde spits omkransd met vier kleine hoektorentjes. Beroemd is het gezicht op de schuinstaande, over het water van de Oude Delft hellende toren; haar scheefstand is ongeveer 2 m naar het noordwesten. In de kerk staan de grafmonumenten van de zeehelden Piet Hein en Maerten Tromp. Tevens zijn hier begraven de dochter van Marnix van Sint-Aldegonde (de auteur van het Wilhelmus), en de schilder Johannes Vermeer.

31 STADHUIS

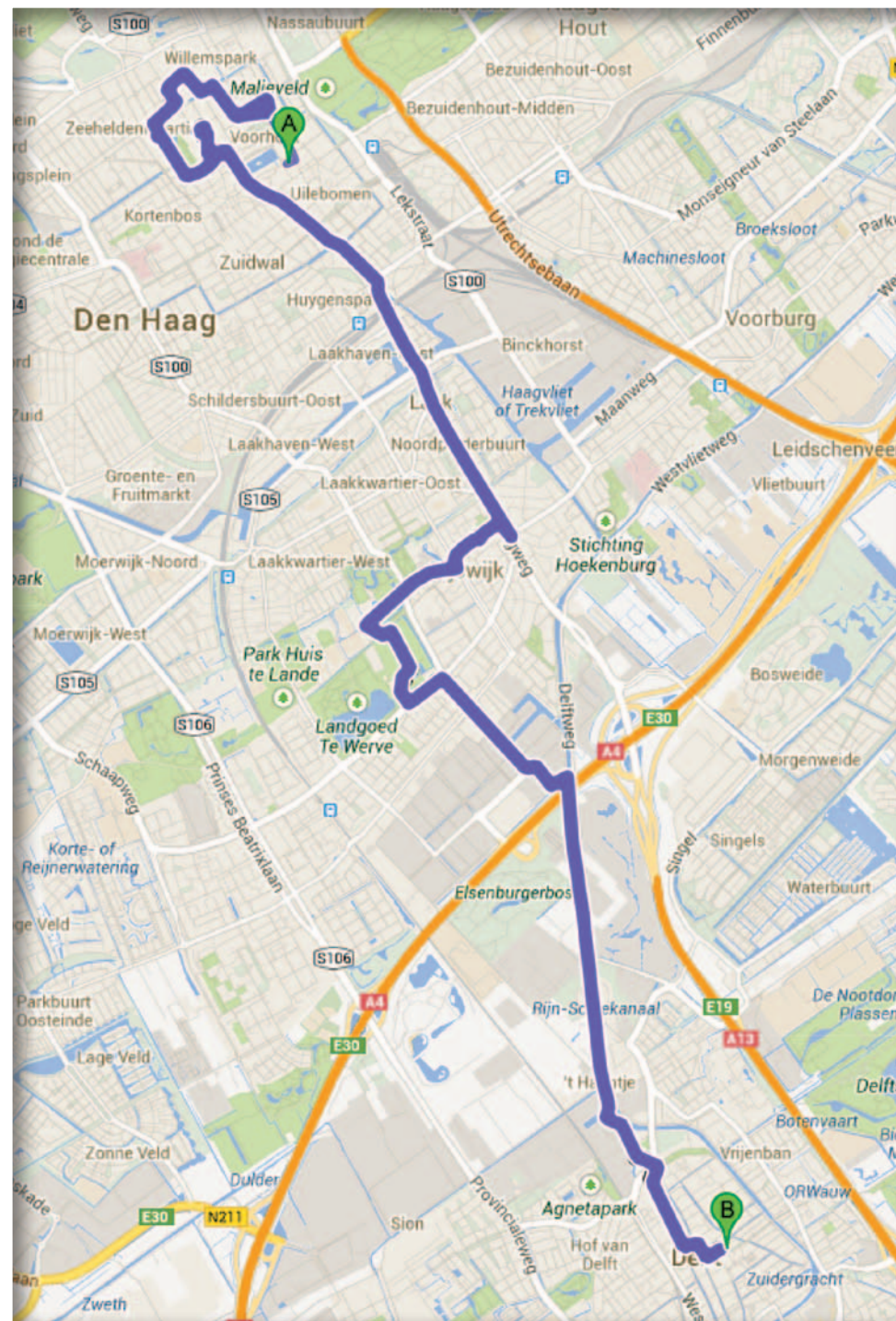
Markt 87

Het stadhuis staat op de plek van het grafelijke hof, waaromheen de nederzetting Delft ontstond die in 1246 stadsrechten kreeg. Dat hof werd later verbouwd tot stadhuis. Het oudste deel van het huidige gebouw is de toren aan de achterzijde, het 13de-eeuwse 'Steen'. Deze is het enig overgebleven deel van de grafelijke hof; de oorspronkelijke functies waren uitkijktoren en gevangenis. In 1618 werd het middeleeuwse stadhuis grotendeels verwoest door brand. Het stadsbestuur gaf aan Hendrick de Keyser de opdracht een nieuwbouw te ontwerpen, die al in 1620 gereed was. In het Steen zat in 1584 Balthasar Gerards gevangen.

32 NIEUWE KERK

Markt 80

De Nieuwe- of St. Ursulakerk is de tweede Delftse parochiekerk uit de middeleeuwen. De kerk werd in fasen tussen 1383 en 1511 gebouwd, de toren van 1396 tot 1496. De torenspits, de derde in successie, dateert uit 1875. Hiermee werd de toren 102 meter hoog. De Nieuwe Kerk is de grafkerk van het koningshuis. Willem van Oranje moest door omstandigheden hier begraven worden. Dat kon niet in de familiegrafkelder van de Nassau's in de Grote Kerk van Breda, omdat die stad toen Spaans gebied was. Deze 'toevalligheid' vormde het begin van een sindsdien ononderbroken traditie, alleen stadhouder Willem III is elders begraven, namelijk in de Westminster Abbey te Londen. De koninklijke grafkelder bevindt zich onder het koor. In opdracht van de Staten-Generaal ontwierp Hendrick de Keyser in 1614 het erboven staande grafmonument voor Willem van Oranje. Erachter, in de kooromgang staat het 19de-eeuwse praalgraf van Koning Willem I. In de kerk verder het grafmonument van de rechtsgeleerde Hugo de Groot.

LANDGOEDEREN-ROUTE

Voor de gemeente Rijswijk, Leidschendam-Voorburg, Voorschoten, Wassenaar en Den Haag is een zogenoemde buitenplaatsApp ontwikkeld genaamd 'Naar Toen'. Deze kunt u via de App-store of google play op uw smarttelefoon downloaden. Voor meer informatie bezoek de website: www.haagshistorischmuseum.nl

LANDGOEDEREN

Meestal ontstond een landgoed uit een boerderij die zich op de aangekochte grond bevond. In de late middeleeuwen werden er al enkele boerderijen voorzien van een 'stenen kamer': een bakstenen woning die tegen de boerderij was gebouwd en die in de zomer onderdak bood aan een welgestelde eigenaar uit de stad.

De boer onderhield de hofstede en beheerde de landerijen. Het accent lag meer op het agrarische karakter en het rendement van het land dan op het wonen. In de 17de en de 18de eeuw werd het echter zeer populair om buiten te wonen. De rijke elite trok zich in de zomer terug op een landgoed buiten de centra om zo het drukke stadsleven te ontvluchten. De boerderij werd verbouwd tot landhuis of er werd een nieuw huis gebouwd. Zo ontstonden de landgoederen. Naast een imposant woonhuis in de stad was zo'n buitenplaats een belangrijk statussymbool.

1 OVERVOORDE

Van Vredenburgweg 174

Het buiten Overvoorde is in 1623 gebouwd door Ewout van der Dussen. Het huis, evenals de bruggen en hekpijlers, zijn aangewezen tot rijksmonument. De fraaie tuin is aangelegd in Engelse landschapsstijl. Het monument is in 2010 gerestaureerd waarvoor de eigenaar de gemeentelijke monumentenprijs heeft ontvangen. Hierbij kreeg het huis zijn oorspronkelijk woonbestemming weer terug.

2 DE VOORDE

Van Vredenburgweg 985-987

Het landhuis De Voorde werd in 1800 gebouwd door Jacob van Vredenburg, eigenaar van De Overvoorde. Het gebied om de buitenplaats werd in Engelse Landschapsstijl ingericht. De aangelegde tuinmanswoning werd in 1809 gebouwd.

3 TE WERVE

Van Vredenburgweg 105

In 1262 bezat Floris van de Werve hier een versterkte woning. Vermoedelijk werd deze rond 1350 verwoest. Rond 1450 liet Jan Ruychrock op de resten van het oude gebouw een nieuw kasteel bouwen. Dit betrof een omgrachte vierkante hoofdburcht met toren en een voorburcht. Uit dezelfde tijd stamt de duiventoren, die daarmee de oudste van Nederland is. Vanaf de 17de eeuw werd het kasteel met regelmaat gewijzigd. De kleine vensters werden vervangen door grotere raampartijen en er werd een geometrische tuin aangelegd. Vanaf de 18de eeuw raakte het kasteel in verval en werden de oostvleugel en de ophaalbrug gesloopt. Daarbij werd de gracht aan deze zijde gedempt. Jonkheer M.B.H.W. Gevers heeft het huis vanaf 1824 ingrijpend gewijzigd. De toren werd verlaagd, de vensters werden aangepast en het gebouw werd wit gepleisterd. De laatste bewoner was Abel Labouchere, directeur van de aardewerf fabriek 'De Porceleynse Fles' in Delft. Hij liet een nieuwe ingangspartij plaatsen, waarmee Te Werve zijn huidige aanzien kreeg.

4 TER NIEUBURCH

Van Vredenburgweg 79

Het huidige Rijswijkse Bos is een restant van de tuin van het Huis Ter Nieuburch. De buitenplaats en tuin werd tussen 1633-1635 aangelegd door Frederik Hendrik. In 1697 werd hier de Vrede van Rijswijk getekend, waarmee een einde kwam aan de Negenjarige oorlog. Het huis werd in 1791 afgebroken. In 1792 werd de Naald opgericht door Willem V ter nagedachtenis aan de Vrede van Rijswijk. In 2009 werd het Rijswijkse Bos gerestaureerd, waarbij de funderingen van het huis zijn blootgelegd. De contouren van het paleis zijn in het park gevisualiseerd. Op de locatie van de hoekpaviljoens zijn stenen platen te zien, met daarop afbeeldingen van het Huis ter Nieuburch en de Vrede van Rijswijk.

5 DEN BURCH

Julialaantje 24

Op deze locatie was één van de oudste kastelen van Rijswijk gelegen. De naam Den Burch verwijst hier nog naar. Archeologisch onderzoek heeft aangetoond dat dit een 'mottekasteel' moet zijn geweest. Deze motte is nog in het park aanwezig. In de 18de eeuw werd de buitenplaats gebouwd. Hiervoor werd een monumentale boerderij afgebroken. Mogelijk zijn hiervan nog delen in het gebouw terug te vinden. Rond 1800 werd de tuin van Den Burch aangelegd in Engelse landschapsstijl. In het huis zijn nog Lodewijk XV en XVI-stijlkamers te vinden.

6 WELGELEGEN

Julialaantje 2, 2a, 4

De buitenplaats Welgelegen stamt uit de 18de eeuw, maar bevat mogelijk oudere bouwdeelen. Het buiten is in de 19de eeuw in eigendom geweest van koning Willem III. Links van de buitenplaats is ook een gastverblijf genaamd Villa Elise in eclectische stijl uit 1870. Deze werd gebouwd als vervanging van een boerderij. Delen hiervan zijn nog terug te vinden in het huidige complex. Aan de noordgevel is een Engelse kas gebouwd uit 1830 die in 1998 is gerenoveerd. Hierachter is een koetshuis, paardenstal en dienstwoning gelegen, die zijn echter omgebouwd tot woning.

7 HOFRUST

Laan Hofrust 2-4

Vermoedelijk in het begin van de 18de eeuw liet mr. Gerrit Graswinckel een hofstede op deze locatie slopen en vervangen door de huidige buitenplaats. In 1845 werd het pand uitgebreid met een vleugel aan de noordzijde en vond een vergroting plaats van de hoofd-vleugel. De naam van de buitenplaats veranderde van Veldzicht, Masthof naar Hofrust. Van 1922 tot 1967 diende Hofrust als raadhuis van de Gemeente Rijswijk. Het park werd in Landschapsstijl aangelegd. In de tuin is ook nog een monumentaal theehuis aanwezig.

8 CROMVLIET

Beetslaan 241

De buitenplaats Cromvliet stamt uit de 17de eeuw. Ook de brug en het hekwerk stammen uit deze periode. Het park is in de 19de eeuw aangelegd als landschapstuin met slingeriviers. In het begin van de 20ste eeuw heeft de landgoedeigenaar een deel van zijn grond verkocht voor de bouw van woningen. Deze wijk draagt nog de naam van het landgoed.

LANDGOEDEREN IN LEIDSCHENDAM-VOORBURG

9 HOEKENBURG-ARENSBURG

Forum Hadriani

Het park Hoekenburg-Arensburg grenst aan twee gelijknamige buitenplaatsen. Vanaf de 17de eeuw werd het terrein achter de buitenplaats als tuin ingericht, de huidige inrichting is pas in de eind 19de en begin 20ste eeuw in Engelse landschapsstijl. Dit is te herkennen aan de kronkelvijvers en -paden, asymmetrie en verhoogde en verlaagde delen en het gebruik van groen als decor met doorkijkjes naar achter. Het park zelf is zeer de moeite waard om te bekijken. Niet alleen om de huidige inrichting, maar ook omdat vlak onder de grond resten liggen van de Romeinse stad Forum Hadriani. In het park zijn bakens geplaatst die het verhaal van deze stad vertellen. Als u bij de Vliet de Nieuwe Tolbrug oversteekt ziet u aan de overzijde van het water allereerst buitenplaats Hoekenburg. Vanaf de 17de eeuw was er al een buitenplaats met deze naam, echter het huidige huis stamt uit 1809 in opdracht van A.F. en A.H. Thorbecke. Naast Hoekenburg ligt de Buitenplaats Arensburg. Huis Arensburg is in opdracht van M.E.E. Nolthenius de Mann in 1912 gebouwd in nieuw historiserende stijl. Beide buitenplaats hebben vanaf 1926 tot 2000 het doveninstituut Effatha gehuisvest.

10 HUIZE DORREPAAL

Westvlietweg 115

In 1640 werd op deze locatie de buitenplaats Leeuwenbergh gesticht door L.J. Kettingh. In de tuin zijn nog resten van deze 17de-eeuwse buitenplaats te vinden zoals de tuinmuur. In 1880 werd het pand gesloopt en werd het huidige huis Dorrepaal gesticht in neorenaissancestijl. Deze stijl is o.a. herkenbaar aan het gebruik van bepleisterde muurdelen afgewisseld met baksteen, horizontale sierbanden en segmentbogen boven de vensters. Tijdens WOII verschanste Duitse soldaten zich in het gebouw. Op 10 mei 1940 werden ze na een vuurgevecht door Nederlandse soldaten gevangen genomen, waarbij luitenant G.J.L. Maduro zich onderscheidde.

11 MIDDENBURG

Westeinde 26-28

In 1657 werd op deze locatie een buitenplaats gebouwd door J. van der Dussen met de naam Middenburg. Bij de buitenplaats werd ook een koetshuis met stallen en een tuinmanswoning gebouwd. Het omliggende terrein werd in als tuin ingericht. In 1869 liet F.A. Vriese alle gebouwen slopen en vervangen door het huidige huis, evenals het koetshuis en toegangshek. 2 tuinkoepels werden gespaard. Het pand is gebouwd in eclectische stijl. Het park middenburg en aan de overzijde van het Westeinde park Sonnenburg zijn ontworpen in Engelse Landschapsstijl.

12 HOFWIJCK

Westeinde 2-2a

Buitenplaats Hofwijck is één van de oudst resterende buitenplaatsen in de gemeente. Het werd in de stijl van het Hollands Classicisme gebouwd in 1639 in opdracht van Constantijn Huygens. J. van Campen was verantwoordelijk voor het ontwerp en Pieter Post was belast met de uitvoering, evenals de aanleg van de tuin. Bij het ontwerp van de tuin hield men vast aan de verhoudingen van het menselijk lichaam, waarbij het huis het hoofd moest voorstellen en de tuin het lichaam. Na de dood van Constantijn, betrof zijn zoon Christiaan Huygens de buitenplaats. Het huis werd na een periode van teloorgang gerestaureerd door H. van der Kloot Meijburg. De tuin werd gereconstrueerd naar 17de-eeuws voorbeeld, waarbij symmetrie en geometrische vormen werden gebruikt. Helaas werd door de aanleg van de spoorlijn en later de rijksweg het historisch uitstraling erg aangetast.

LET OP. De route leidt door de Herenstraat in Voorburg vanwege een aantal open monumenten. Hier mag niet gefietst worden! U kunt eventueel via de Parkweg om het centrum heen fietsen.

13 VREUGD EN RUST

Oosteinde 14

Het huidige huis Vreugd en Rust is ontworpen in 1751 in opdracht van mr. J. van Schuylenburch in Lodewijk XV-stijl. In 1852 liet het echtpaar Hoffman-Groen het huis uitbreiden met twee vleugels. In 1936/'39 werd tuinarchitect H. Roeters van Lennep aangetrokken om de parken aan te leggen. In het park is nog een oranjerie aanwezig bestaande uit een koepel met aanbouw. U rijdt via Park 't Loo naar Den Haag. Hoewel dit park vanaf de jaren 1960 is ingericht, heeft het wel te maken met de buitenplaatsroute. De naam 't Loo verwijst naar de oude buitenplaats die hier heeft gelegen. Stadhouder Willem V had hier een diergaarde. Tevens gold op het huidige park eeuwenlang een servituut. Dit servituut hield in dat tussen Huis Vreugd en Rust en Huis ten Bosch een zichtlijn gold die niet onderbroken mocht worden.

LANDGOEDEREN IN DEN HAAG

14 BUITENPLAATS MARLOT EN REIGERSBERGEN

De buitenplaats Marlot is in 1592 ontstaan uit een boerderij aan de Leidse Straatweg. Aan de boerderij met erf bouwde een rijke juwelier een herenkamer aan met een dak van blauwe pannen: de 'Blauwe Camer'. In 1917 kwam het landgoed in bezit van de gemeente. De Blauwe Kamer maakte plaats voor het villapark Marlot. Het van oorsprong 17de-eeuwse landhuis staat er nog. De bijzondere fruitmuur die op het landgoed bewaard is gebleven stamt uit de 17de eeuw. Deze zogenaamde retranchementmuur is een van de oudste fruitmuren in Nederland. Het is een variant op de slingermuur waarbij de nissen niet halfrond maar trapeziumvormig zijn uitgevoerd. De fruitmuur behoorde bij de boomgaarden en moestuinen die bij het huis lagen. In de 18de eeuw kwam er een tweede fruitmuur bij. Grenzend aan Marlot ligt het landgoed Reigersbergen. Hier is maar weinig van over. Het landhuis is gesloopt en de vijver gedempt. Toch zijn de contouren van het landgoed nog zichtbaar.

15 HUIS TEN BOSCH

Huis ten Bosch is een van de vele paleizen die Den Haag rijk is (in de 19de eeuw telde Den Haag maar liefst 12 koninklijke woningen). Dit paleis is in 1645 gebouwd in het Haagse Bos. In opdracht van stadhouder Frederik Hendrik. Hij wilde een lusthof voor zijn vrouw prinses Amalia, Gravin van Solms (1602-1675), laten bouwen. Oorspronkelijk bestond het uit één hoofdgebouw (met twee kleine bijgebouwtjes). Dit oudste gedeelte wordt de 'Oranjezaal' genoemd. Twee zijvleugels zijn er later bijgebouwd. Hierin bevinden zich o.a. de Blauwe salon, de Groene salon, de Japanse en de Chinese zaal. Frederik Hendrik stierf echter al in 1647 en Amalia van Solms besloot de plannen voor de Oranjezaal te wijzigen en deze in te richten als mausoleum voor Frederik Hendrik.

16 CLINGENDAEL

Clingendael is een landgoed met een 17de-eeuws huis gelegen op het grondgebied van de gemeente Wassenaar. Het is eigendom van de gemeente Den Haag. Sinds 1982 is het in gebruik bij het Instituut Clingendael.

In de 16de eeuw stond hier een boerderij in de clinge (duinvallei). In de 17de eeuw brak Philips Doublet de boerderij af en bouwde er een landhuis met een tuin in barokstijl. Het huis werd een centrum van kunst en cultuur. Zijn schoonvader Constantijn Huygens speelde daarbij een belangrijke rol. Belangrijke bijgebouwen zijn: het koetshuis met de slingermuur, de tuinmanswoningen, het loogerhuis (nu theeschenkerij). Ook is er nog de Japanse tuin die slechts acht weken per jaar geopend is, omdat hij zo kwetsbaar is.

17 KOEKAMP

Naast het Malieveld ligt de Koekamp. Het werd in 1316 als apart grasland aangelegd waar de koeien van het grafe-lijke hof konden grazen. Filips de Schone (1494-1506) liet ten behoeve van de jacht, het vee vervangen door herten. In het gedeelte waar de dieren zich bevinden ligt onder een heuvel het restant van een volgestorte ijskelder. Een stukje van een muur is nog net te zien. De ijskelder was een diepe put die uit een stenen ringmuur met een kegelvormig rieten dak bestond. Landgoederen hadden vaak een ijskelder. In de winter werden ijsblokken uit de gracht gebikt, en opgeslagen in een ijskelder in het bos. Er werd ook zaagsel in de kelder gebruikt om te voorkomen dat de blokken aan elkaar voren.

18 VOORHOUT

Het Voorhout was in de 18de eeuw al een deftige laan voor de welgestelden, waaraan riante herenhuizen stonden. Het is van oorsprong een uitloper van het Haagse Bos in de stad. Een woest duinterrein begroeid met struiken en maar weinig bomen. Karel V zorgde in 1536 voor de aanplant van lindenvormen. Met de nieuwe beplanting kreeg het Voorhout ongeveer de vorm van brede lange laan die het nog steeds heeft. Het werd een populaire uitgaansplek waar druk geflaneerd werd. De laan bleek ook bij uitstek geschikt om met een koets overheen te paraderen. Maar in de zomer verlieten de bewoners de stinkende, ongezonde en drukke stad. Ze trokken allemaal naar hun buitenhuizen en landgoederen rondom Den Haag, soms wat verder. Het hele huisraad verhuisde dan mee, zelfs de schilderijen.

TUINDERS-ROUTE

WATERINGEN

1 HERVORMDE KERK IN WATERINGEN

Plein 9 (= D op de plattegrond)

De toren is rond 1350 gebouwd en is daarmee het oudste gebouw van Wateringen. Bij een verbouwing in 1715 kreeg hij zijn huidige vorm. Dat er een beiaard in de toren zit is bekend, maar weet u ook dat er een gevangenis is? De kerk werd een eeuw later gebouwd. Van de oorspronkelijke driebeukige kruiskerk resteert sinds de afbraak van koor en transept in 1819 alleen nog het pseudobasilicale schip. De preekstoel uit 1647 is het pronkstuk van de kerk.

2 HOFBOERDERIJ

Hofpark

Het Hofpark is altijd het centrum van Wateringen geweest. De Heren van Wateringhe woonden hier in hun kasteel. In 1485 schonk Hendrik IV van Naaldwijk als heer van Wateringen het gebouw aan de cisterciënzers, die hier het klooster Sint Maria in Bethlehem oprichtten. Het was het laatste klooster dat voor de Reformatie in de Nederlanden werd gesticht. Het klooster werd tijdens het beleg van Leiden in 1573 verwoest. Op de ruïnes werd een buitenplaats gebouwd voor Delftse regenten. Nadat de buitenplaats voor de helft was gesloopt, is het restant een boerderij geworden. Sinds 1952 zijn de boerderij en de omliggende landerijen eigendom van de gemeente. Op het land zijn diverse woonwijken gerealiseerd. De boerderij is in 1984 gerestaureerd en nu in gebruik als cultureel centrum. Het Hofpark is door deze rijke geschiedenis tot archeologisch monument verklaard.

3 MOLEN WINDLUST

Heulweg 10

Eeuwenlang heeft op deze plaats een molen gestaan. De huidige molen dateert van 1869. De molen is opvallend hoog. De molen is verhoogd, nadat de naastgelegen notariswoning is gebouwd. Na een flink aantal jaren van verval is de molen in 1972 gerestaureerd. Sinds die tijd staat de molen regelmatig in het middelpunt van de belangstelling tijdens bijzondere dagen. Vanaf de omloop is bij mooi weer de Euromast te zien.

SCHIPLUIDEN

4 DRUIVENKWEKERIJ NIEUW TUINZICHT

Zwethkade-Zuid 45

Nieuw Tuinzicht is een familiedrijf waar sinds 1885 de bekende Westlandse tafeldruiven worden gekweekt. In de druivenserre uit 1925 groeien verschillende druivenrassen nog afkomstig van de oude kwekerij aan de Strijplaan te Honselersdijk. De druiven kunnen ter plaatse in een winkel worden gekocht.

'T WOUDT

5 KERKDORP 'T WOUDT

't Woudt is een kerkdorp dat in 1277 al bestond en sinds de zestiende eeuw nauwelijks is veranderd. Het dorpje is schilderachtig gelegen tussen de weilanden en bestaat uit een laat middeleeuwse kerk, enige boerderijen, enkele voormalige knechtswoningen en herberg (het witte pand), een pastorie en een kosterswoning, die tot 1874 ook als schoolhuis heeft dienst gedaan. Een steen in de voorgevel verwijst naar de bouw hiervan in 1772. 't Woudt is in 1970 aangewezen als beschermd dorpsgezicht. Recentelijk zijn de Lindehoeve (uit 1665) en de Hofwoning (zestiende/zeventiende-eeuws), twee rijksmonumenten, fraai gerestaureerd. In 2013 zijn ook de bij deze boerderijen behorende hooibergen terug gebouwd.

DE LIER

6 ZEVEN GATEN

De Zeven Gaten is een natuurgebied van 4,5 hectare op een buitendijks gelegen stuk land langs de Kromme Zweth. Sinds de kaart van Krukus uit 1712 is hier nauwelijks iets veranderd. Het oude cultuurlandschap bestaat uit zeven brede sloten (in de volksmond ook wel 'gaten' genoemd) met eraanast brede kavels die dienden als houtakkers. Er staan veel wilgen en elzen, hoewel minder dan vroeger. Daarnaast groeien er ook veel bloemen zoals de ratelaar, de koekoeksbloem en vergeet-me-nietjes. Midden in het Westland is dit een uniek stukje natuur.

HONSELERSDIJK

7 ORANJERIE VAN HUIS HONSELAARSDIJK

De Nederhof is rond 1640 gebouwd als oostelijk bijgebouw van het Huis Honselersdijk. Hierin waren aanvankelijk de stallen en later ook een badhuis en een kapel in ondergebracht. Achter de stallen aan de westzijde van dit paleis is in 1680 een oranjerie gebouwd. Het was een buitengewoon lang gebouw met een monumentaal middengedeelte voorzien van grote koepel. De entree bevond zich tussen Griekse zuilen en in de nissen in de muren stonden levensgrote beelden. Het platte bovengedeelte van de koepel was door een balustrade omsloten en diende als uitzichtpunt. In de lange zijvleugels stonden 'Indiaanse en uytheemse gewassen' welke in de Gouden Eeuw naar ons land gebracht waren.

WATERWEGEN - De beroemde tuinen van 'Lusthof Honselersdijk' werden vanaf 1673 met water uit de Maas bevoeid. Hiervoor was nabij de Oranjepolder op kosten van Hoogheemraadschap Delfland de Oranjesluis gebouwd en werd een waterwegenstelsel aangelegd, dat aansloot op de grachten rond de paleistuin. Het maaswater bleek echter brak te zijn. Hierdoor waren binnen tien jaar tijd de bijzondere planten in de Oranjerie grotendeels bedorven. Het doel van vers water werd niet behaald, maar deze watergangen zijn wel ruim 200 jaar voor het vervoer van tuinbouwproducten benut.

8 KWEKERIJ NIEUW HONSEL

Nieuweweg 13

Nieuw Honsel is opgericht door de Naaldwijkse tuinderszoon Cornelis van den Berg in een tijd van neergang in de tuinbouw. Hij had op Oost-Java bij een suikerplantage gewerkt en kwam terug met grootse plannen: een druivenkwekerij die qua grootte en inrichting alles overtrof van wat op dat tijdstip gebruikelijk was. De tuin van 3,7 hectare werd in april 1900 gekocht en vier maanden later was het witte woonhuis in chaletstijl al gereed. Door vroegere opslibbing van de vloedkreek Gantel was de grond zeer geschikt voor druiventeelt. Bij de verkaveling werd ook na uitbreiding het 17de-eeuwse geometrische patroon van de voormalige paleistuin gebruikt.

DE NIEUWE TUIJEN - De Nieuwe Tuinensloot is in 1757 gegraven in opdracht van Willem van der Pot. Deze rijke lakenkoopman uit Rotterdam had in 1741 buitenplaats Endeldijk gekocht en ergerde zich aan de stinkende Dijksloot voor zijn 'zomerhuis'. Door een 7 meter brede verbindingssloot te laten aanleggen naar de Gantel werd de doorstroming van de Dijksloot verbeterd, het grond naast de nieuwe sloot vruchtbaarder en had hij een 1100 meter lange visvijver. Aan weerszijde liet hij 16 huisjes bouwen op kavels van 3 hectare goede teelgrond. Hij plantte fruitbomen en verhuurde de 'nieuwe tuinen' met huis en boomgaard aan de arme medemens. Daarmee was hij zowel de eerste Westlandse projectontwikkelaar als een barmhartige weldoener.

9 WESTLANDS STREEKMUSEUM

Middel Broekweg 154

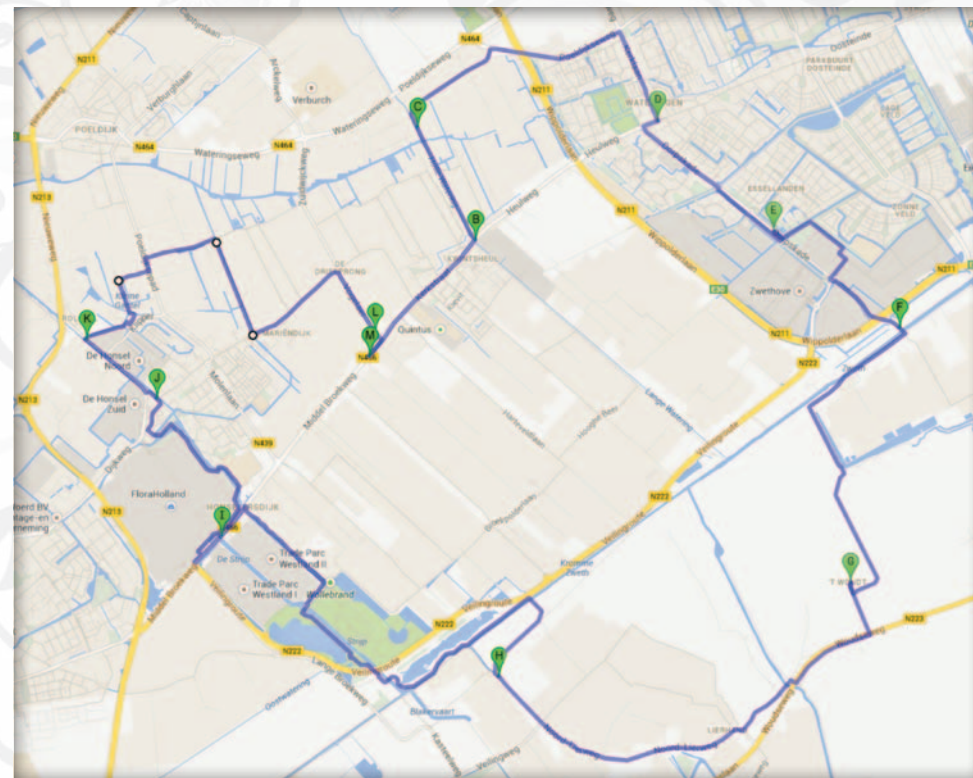
In het museum wordt de Westlandse geschiedenis behandeld van prehistorie tot heden. Met extra aandacht voor de ontwikkeling van de (glas)tuinbouw. Aan bod komen o.a. de verschillende tuinbouwteelten en de belangrijkste typen kassen. Bij het museum bevindt zich een historische tuin, waar een reconstructie is gemaakt met origineel materiaal van een tuinbouwbedrijf uit vroeger tijd. In de historische tuin worden op ouderwetse wijze producten gekweekt die vroeger veel voorkwamen in het Westland, zoals druiven, perziken, pruimen en asperges.

KWINTSHEUL

10 HISTORISCHE DRUIVENKWEKERIJ SONNEHOECK IN KWINTSHEUL

Hollewatering 26

Druivenkwekerij Sonnehoeck is een bijzonder complex dat vermoedelijk als één van de eerste tuindercomplexen in het Westland in gebruik is genomen. De woning op dit terrein werd al in 1729 gebouwd, maar de voorgevel is 1905 verbouwd. Naast het huis zijn er acht kassen, twee ketelhuisen met schoorstenen, een watertoren en een fruitmuur uit 1815 die gezamenlijk een bijzonder beeld geven van de geschiedenis van de druiventeelt in het Westland.

BOERDERIJEN-ROUTE

In en rond het dorp Maasland zijn nog veel historische boerderijen aanwezig. Deze route leidt u langs diverse boerderijen en cultuurhistorische elementen die horen bij het agrarisch buitengebied van Midden-Delfland. Van oudsher heeft het dorp Maasland een sterke band met de haven van Maassluis. Daarom bestaat de route uit drie lussen. Deze lopen door respectievelijk de Aalkeetpolder / Broekpolder, het historisch centrum van Maasland / de Dijkpolder en het historisch centrum van Maassluis.

KORTEBUURT MAASLAND

1 PANNENKOEKENHUIS 'T SONNETJE (SONNEVELDHOEVE)

Kortebuurt 15

Deze karakteristieke boerderij is een gemeentelijk monument en dateert uit 1890. Het gebouw met het bijbehorend erf is sinds 1992 in gebruik als pannenkoekenboerderij.

ZUIDBUURT MAASSLUIS

2 KARPERHOEVE

Zuidbuurt 5

Boerderij de Karperhoeve is een rijksmonument en gebouwd in 1711. De boerderij ontleent zijn naam aan de karpers in de Boonervliet. Oorspronkelijk was het een kaasboerderij, maar tegenwoordig is het in gebruik als veehouderij. De boerderij is onlangs gerestaureerd.

3 BOERDERIJ UIT DE 17DE EEUW

Zuidbuurt 14

Het Dieselgemaal Aalkeetpolder is gebouwd in 1882 als opvolger van de Dammolen, die de polder droog hield. In de tussenmuur van het oude dieselgemaal zitten drie herdenkingsstenen: een stichtingssteen uit 1882 en twee stenen uit de vroegere molen.

5 BOERDERIJ ZORGVLIET / JAN HUYGEN IN DE TON

Zuidbuurt 32

Het historische woonhuis van boerderij Zorgvliet is in 1938 vervangen door nieuwbouw, maar de oude stal is bewaard gebleven. Tegenwoordig is hier brocante Jan Huygen in de Ton gevestigd.

6 WIJNBOERDERIJ

Zuidbuurt 40

In deze boerderij uit de 16de eeuw wordt wijn gemaakt van de druiven uit de naastgelegen wijngaard. In de boerderij is ook een restaurant gevestigd. De boerderij wordt ook gebruikt als trouwlocatie.

BROEKPOLDER VLAARDINGEN

Deze polder heeft zijn agrarische functie verloren. De oorspronkelijke polder ligt onder een dikke laag havenslib uit Rotterdam. Dit slib is in de jaren '50 gestort. Daarna is de polder ingericht als recreatie- en natuurgebied. Bosrijke gebieden worden afgewisseld met ruigten en open gebieden. De natuur in het gebied heeft zich de laatste jaren goed ontwikkeld. Een grote verscheidenheid aan planten, bloemen en dieren is er tegenwoordig te ontdekken.

PONTJE

Van april tot en met oktober vaart er in Midden-Delfland de veerpont "De Kwakel" tussen de Kwakelweg (Maasland) en de Broekpolder in Vlaardingen. De veerpont vaart vanaf 11:00 tot 17:50. Het alternatief voor deze pontverbinding is het fietspad door de Foppenpolder naar Maasland.

DE VLIETLANDEN MAASLAND

De Vlietlanden in Midden-Delfland vormen klein, maar uniek natuurgebied. Het gebied ligt tussen de Noordvliet en de Boonervliet. Dit rietland is nooit afgegraven of bemalen, waardoor het een van de weinige oorspronkelijke laagveengebieden is van Nederland. Het veen is dus niet ingeklonken en ligt net boven de omliggende vlieten en is veel hoger dan de omliggende polders.

7 KLUISKADE 21

Het woonhuis en de karakteristieke hooiberg behoren tot een voormalige boerderij uit de zeventiende eeuw en zijn aangewezen als rijksmonument. Het monument is beeldbepalend voor de Kluisgade en herinnert aan het agrarisch verleden van dit deel van Maasland, voordat het dorp in de 20ste eeuw werd uitgebreid.

8 KLUISKADE 1 T/M 20

De Kluisgade is een voormalig agrarisch bebouwingslint dat nu deel uitmaakt van de dorpskern. Langs de Kluisgade liggen veel karakteristieke en beeldbepalende woningen (1, 4, 5, 9, 13, 19, 20) die zijn aangewezen tot gemeentelijk monument.

HISTORISCH CENTRUM VAN MAASLAND

De historische kern van Maasland is gelegen aan de Gaag en aangewezen als beschermd dorpsgezicht. Dit dorpsgezicht omvat de 's Herenstraat, het Kerkplein en de Burgemeester Lelijkade. Veel panden binnen het dorpsgezicht zijn aangewezen tot rijksmonument of gemeentelijk monument.

Deze laat gotische kerk stamt uit de 15de eeuw. De kerk van Maasland was vroeger de moederkerk van de kerken in De Lier en Schipluiden.

9 CAFÉ DE PYNAS

's Herenstraat 21

Het café is gevestigd in een rijksmonument, waar vanaf de 17de eeuw een herberg was gevestigd. In deze herberg werd ook recht gesproken en vergaderd door de gemeenteraad.

10 MUSEUM DE SCHILPEN

's Herenstraat 24

Het museum is een rijksmonument bestaat uit een winkel met woonhuis en aangrenzend pakhuis en een klein rentenierhuisje. De naam verwijst naar de schelpen van het voorerf. In het gebouw zijn verschillende stijlkamers ingericht. De oudste delen van het woonhuis dateren uit de 16de eeuw. Achter de Schilpen ligt de voormalige feestzaal TAVENU. Dit gebouw is tegenwoordig in gebruik als expositieruimte. De Schilpen en TAVENU beschikken sinds de zomer van 2013 over een nieuwe, gezamenlijke entree aan het Pynasplein.

11 NH KERK

Kerkplein 1

DIJKPOLDER

De naam Dijkpolder verwijst naar de aangrenzende Maasdijk. Langs de Westgaag en de Weverskade bevinden zich diverse waardevolle boerderijen, woonhuizen en bruggen.

12 DIJKMOLEN

Molenweg 6

Deze poldermolen is een rijksmonument en dateert uit 1718.

13 WESTGAAG

De boerderijen aan de Westgaag 28, 74 en 100 zijn aangewezen tot rijksmonument. De boerderijen aan de Westgaag 8, 11, 32 en 56 zijn aangewezen tot gemeentelijk monument. Ook de voormalige arbeiderswoning aan de Westgaag 66 en de historische druivenmuur aan Westgaag 102 hebben de status van gemeentelijk monument.

14 WEVERSKADE 97

Deze boerderij met witgepleisterde muren en een rieten dak is volgens de gevelsteen gebouwd in 1682. Het is een rijksmonument.

HISTORISCH CENTRUM MAASSLUIS

15 ANKERSTRAAT 16

Deze voormalige kuiperij uit 1665 is nu in gebruik als multifunctioneel centrum.

16 KERKPLEIN 2

De grote of de nieuwe kerk is in de 17e eeuw op het Schanseeiland gebouwd naar voorbeeld van de Amsterdamse Noorderkerk. Het is een rijksmonument. De kerk heeft een beroemd Garrelsorgel.

17 NATIONAAL SLEEPVAART MUSEUM

Hoogstraat 1-3

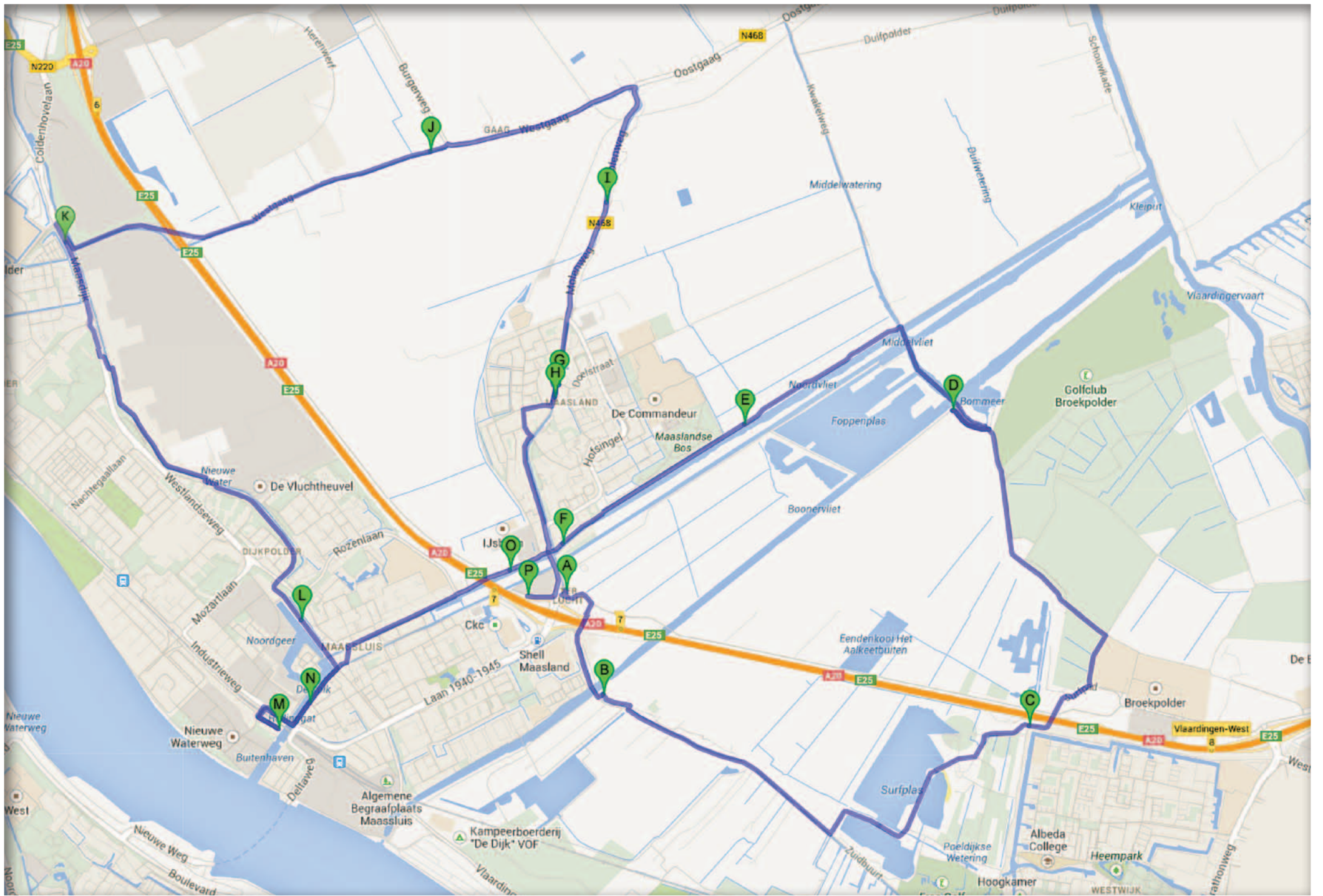
Het museum is gevestigd in het rijksmonument en voormalig raadhuis uit 1676. Het is gebouwd in de classicistische stijl. Aan de buitengevel bevindt zich een getijdelok.

18 NOORDVLIET

Aan de Noordvliet staan enkele historische en beeldbepalende panden. De woningen aan de Noordvliet 6, 8 en 10 zijn aangewezen tot rijksmonument.

19 OUDE VEILING 1

Aan de Oude Veiling bevindt zich het oude veilinggebouw van Maasland waar de straat zijn naam aan dankt. Omdat veel tuinders aan het begin van de 20ste eeuw de producten per schuit aanleverde, was de ligging aan het water erg belangrijk. De veiling beschikte zelfs over een doorvaartroute. In het gebouw is nu het partycentrum Vlietzicht gevestigd.

Deze uitgave is ontwikkeld door de gemeenten Den Haag, Delft, Leidschendam-Voorburg, Midden-Delfland, Rijswijk en Westland en werd mede mogelijk gemaakt door een financiële bijdrage van Stadsgebwest Haaglanden.
Ontwerp: Boas de Graaff - DTP & SLD: Anna van Kampen | Druk: Ricoh Nederland - Oplage: 2.000
Met dank aan: Inge le Cointre voor haar bijdrage aan de Oranje-route

